

La reivindicació dels drets a la informació i a la comunicació

Per què una Xarxa Ciutadana pel Dret a la Informació i la Comunicació?

La Xarxa Ciutadana pel Dret a la Informació i la Comunicació es constitueix com una plataforma d'entitats socials que promou la conscienciació, el debat i la mobilització social per demanar la regulació dels drets a la informació i a la comunicació, amb l'objectiu final de la millora de la qualitat democràtica. El dret a la informació és un principi bàsic en un sistema polític, com el democràtic, regit per l'opinió pública. La configuració de majories socials per prendre decisions que caracteritza la democràcia s'ha de produir amb unes garanties perquè el ciutadà pugui exercir de forma plena i efectiva els seus drets polítics. La informació que rebí la ciutadania ha de ser: plural, veraç, contrastada, imparcial i suficient.

En el nostre ordenament jurídic la garantia del dret a la informació està recollida en l'article 19 de la Declaració Universal dels Drets Humans, en l'article 20 de la Constitució espanyola i en l'article 52 del vigent Estatut de Catalunya aprovat en 2006. En aquest darrer s'hi troba el mandat de regular l'àmbit de la informació a Catalunya i això és el que demanem que es desenvolupi a partir d'aquest manifest. L'article diu:

Article 52. Mitjans de comunicació social

- 1. Correspon als poders públics de promoure les condicions per a garantir el dret a la informació i a rebre dels mitjans de comunicació una informació veraç i uns continguts que respectin la dignitat de les persones i el pluralisme polític, social, cultural i religiós. En el cas dels mitjans de comunicació de titularitat pública la informació també ha d'ésser neutral.*
- 2. Els poders públics han de promoure les condicions per a garantir l'accés sense discriminacions als serveis audiovisuals en l'àmbit de Catalunya.*

La Xarxa naix en un moment de descrèdit i deslegitimació dels mitjans i de la professió periodística i, per això, promou la col·laboració i el treball conjunt entre el periodisme, la ciutadania i els moviments socials per a garantir un dels drets essencials de la democràcia. Les crisis són moments de canvi i nosaltres volem que aquest sigui un avanç. La Xarxa és una eina d'autoorganització de la societat civil per a reivindicar una major qualitat democràtica a partir de la garantia del dret a la informació i la comunicació. És un espai per combatre l'actual conformisme i resignació social respecte a aquest àmbit que, si bé critica la manipulació informativa, acaba acceptant-la com a inevitable. Treballem per canviar la idea que els mitjans de comunicació han de servir, inevitablement, als interessos comercials, en el cas dels privats, o del govern de torn i dels partits polítics, en el cas dels públics, sense que se'ls pugui exigir res.

Privatització del dret a la informació

En el context europeu actual, i especialment en el cas espanyol i català, s'està produint el que podríem denominar com la *privatització* del dret a la informació. El símptoma principal d'això és el tancament de televisions públiques, com ha estat el cas a Grècia i, més

recentment, i més a prop, al País Valencià, sota el pretext de l'austeritat. També en són un símptoma clar les retallades que està patint la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, que posen en perill el model propi de mitjans públics. A més, i en el nostre país és més sagnant, hi ha processos de concentració de la propietat dels mitjans de comunicació comercials. Aquesta concentració ha augmentat amb la crisi i ja arriba al punt que posa en qüestió el pluralisme polític de les empreses informatives amb afany de lucre. A això s'afegeixen les dificultats que té el sector de la comunicació comunitària per desenvolupar-se, especialment al nostre país, tant des d'un punt de vista legal com de viabilitat econòmica o professionalització. La situació està produint greus dèficits en el dret a la informació i a la comunicació de la ciutadania i, per tant, mancances en els sistemes democràtics. La informació esdevé més que mai un privilegi, una font de poder, influència i manipulació i se n'accentua el caràcter de mercaderia com mai.

En l'actualitat, el dret a la informació pateix greus dèficits a l'Estat espanyol. Tot i que, probablement, Catalunya sigui el territori de l'Estat espanyol on més esforços s'han fet per desenvolupar aquest àmbit –ja que compta amb l'existència d'un Consell de l'Audiovisual i d'un Consell de la Informació–, considerem aquests esforços insuficients. Els poders públics no han desenvolupat l'article 52 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 2006 ni amb regulació específica ni amb polítiques públiques, i per això ara els demanem una regulació legal que garanteixi els drets a la informació i la comunicació.

Els camins de la regulació

Des dels moviments socials no s'ha prioritzat la defensa del dret a la informació com s'ha fet amb el del dret a la salut o a l'educació, ni s'ha elaborat una estratègia col·lectiva. Sí que s'ha denunciat la manipulació informativa (especialment de les televisions públiques), s'ha demanat l'accés als mitjans públics, s'ha treballat la relació amb els mitjans des d'un plantejament de gabinet de comunicació, s'ha treballat pel reconeixement dels mitjans comunitaris, i s'ha exigit el dret a la llibertat d'expressió. S'ha fet, però, sempre de manera atomitzada i desconnectada. Aquesta resposta per part dels moviments socials era necessària però no ha estat suficient, ja que prioritzava el dret a la comunicació front el dret a la informació i les obligacions que aquest dret genera en els mitjans. Les associacions ciutadanes d'usuaris de la comunicació arreu de l'Estat espanyol o a Catalunya s'han centrat més a pressionar sobre continguts concrets que no a defensar un plantejament global al voltant del dret a la informació. La professió periodística, en canvi, ha evolucionat des de l'estricta defensa de la garantia d'independència dels professionals fins a la reivindicació de la informació i la comunicació com a drets fonamentals de la ciutadania que s'han de garantir en una democràcia. Fruit d'aquesta evolució nasqué la Proposta de Llei Orgànica del Dret a la Informació de la Ciutadania promoguda el 2010 per la Federació d'Organitzacions de Periodistes d'àmbit estatal, sense que aconseguís suport dels partits majoritaris.

Cal ressaltar que la desregulació de la professió a l'Estat espanyol és una situació excepcional dins l'Europa Occidental. A països com França, Itàlia o Portugal, hi ha legislació específica sobre la professió periodística i compten, fins i tot, amb organismes reguladors. També a Llatinoamèrica, coincidint amb una dècada de consolidació i avanç

de la democràcia en aquesta regió, s'han generat altres models de regulació del dret a la informació i la comunicació, com per exemple a l'Argentina, l'Uruguai, Bolívia o l'Equador. Les noves regulacions legals de la comunicació han partit més de la mobilització social de base que d'una estratègia lobbista –més pròpia de països europeus o dels EUA– que ha permès assolir avanços socials, polítics i legals en aquest àmbit.

El paper dels moviments socials

El dret a la informació no depèn ni pot dependre exclusivament de l'ètica individual de la o del periodista quan desenvolupa el seu treball. No es pot fer recaure en els actes individuals i concrets d'una o un professional la garantia d'aquest dret fonamental, i menys encara quan els i les periodistes estan sotmesos i sotmeses a pressions laborals i econòmiques. Tampoc ha funcionat la idea de l'autoregulació dels propis mitjans. Les empreses informatives, amb interessos polítics i econòmics, no poden ser jutges i part si el que es vol és aconseguir un sistema de comunicació democràtic. Cal que no siguin només els i les periodistes o les empreses, sinó que la ciutadania i els poders públics també s'impliquin en la garantia dels drets a la informació i la comunicació per aconseguir així uns mitjans autònoms que ofereixin una informació plural, veraç, contrastada, suficient i imparcial. Des de la Xarxa considerem que ha de ser la societat civil organitzada la que reivindiqui i vigili el compliment dels drets de comunicació i informació i que han de ser els poders públics democràtics els que desenvolupin les reformes legals i polítiques públiques necessàries per protegir aquests drets.

Mentre la informació sigui una mercaderia i no estigui ben protegida, estarà sotmesa als interessos comercials i polítics de l'empresa informativa de torn, en el cas dels mitjans comercials. De la mateixa manera, els mitjans públics, finançats amb els diners de tots, no poden ser l'òrgan d'expressió governamental ni dels partits polítics. Per això cal tant una especial protecció de la informació com també organismes independents. Organismes independents, participats per professionals i ciutadania, que vetllin perquè els mitjans de comunicació acompleixin la funció social que tenen assignada en democràcia i que tinguin capacitat d'actuació i no només autoritat moral. En el cas dels mitjans de titularitat pública, cal garantir-ne l'autonomia respecte de governs i partits polítics. A més, calen instruments de diàleg i debat entre els periodistes, la societat i les empreses informatives que permetin la participació professional i ciutadana en uns mitjans de comunicació que desenvolupin un servei públic i una funció social cabdal.

Una ciutadania activa

Les noves tecnologies han trencat el paradigma clàssic de la comunicació de masses que consistia en un emissor i les masses com a receptor. Ara és possible un usuari actiu que rep missatges però també en genera: que participa de la comunicació i per tant del debat democràtic de forma més activa. Es tracta del model *emirec* (emissor-receptor). Internet i les xarxes socials han constituït un nou espai de comunicació i participació transversal, igualitari i policèntric que permet la reversibilitat del rol de receptor i emissor. Amb tot, també hi ha perill de monopoli o d'usos excessivament comercials com els que provoquen les grans multinacionals del sector.

La informació no és una mercaderia, és un dret

En un context de crisi del sistema polític sorgit de la transició espanyola cal respondre a l'aprofundiment democràtic que demana la societat aplicant-lo també en l'àmbit dels mitjans de comunicació. Per aconseguir aquesta democratització, es fa imprescindible la suma dels moviments socials, així com un enfocament multidisciplinar dels plantejaments.

Per això, des de la Xarxa Ciutadana pel Dret Universal a la Informació i a la Comunicació demanem que el desenvolupament legal de l'article 52 de l'Estatut de Catalunya es faci a partir de les demandes de la societat civil, que es concreten en aquests punts:

1. La informació no és una mercaderia, és un dret

Tot i que la legalitat vigent considera la informació com un bé social i un dret a protegir, a l'Estat espanyol no s'han desenvolupat ni la legislació ni les polítiques públiques pertinents per a garantir-ho. Es fa necessari un marc legal perquè els mitjans puguin superar les pressions polítiques i les dels interessos econòmics i així la informació pugui ser un dret de forma efectiva.

2. Els drets a la informació i a la comunicació són els garants de l'exercici dels drets polítics en democràcia

Sense informació lliure no hi ha democràcia. Per això, cal protegir el dret dels ciutadans a rebre una informació suficient, imparcial, plural, veraç i contrastada. A més, el dret a la comunicació reconeix que la ciutadania ha de poder generar informació, distribuir-la i participar en debats socials previs a la presa de decisions. La informació és constitueix, per tant, com un poder més que ha de ser regulat per garantir la igualtat de condicions pel que fa a accedir-hi, produir-ne i difondre'n.

3. El pluralisme i la diversitat han de caracteritzar els mitjans de comunicació

3.1. Pluralisme polític i social

Els mitjans de comunicació han de garantir el pluralisme polític i social en les línies editorials i també en les informacions que elaboren. En aquest sentit, hi ha tres tipus de mitjans de comunicació entre els quals els poders públics han de garantir un equilibri: públics, comercials i comunitaris.

Les empreses informatives han de promoure valors democràtics d'igualtat, no discriminació i representació equilibrada i pluralitat dels territoris i diferents col·lectius amb especial atenció a les minories i la seva visibilitat. Per tant, hi ha valors consubstancials a una democràcia que han de ser assumits com a propis pels mitjans, com ara: la igualtat de gènere, els drets del col·lectiu de lesbianes, gais bisexuals i transsexuals, de les persones grans o de la gent de diferents ètnies o orígens que conviuen al nostre país, així com la defensa del laïcisme i el pluralisme religiós, etc.

A més, els mitjans haurien de garantir l'accessibilitat de la informació i la cultura perquè els discapacitats auditius i visuals puguin exercir els seus drets polítics. D'altra banda, la població infantil comptarà amb una especial protecció en aquest àmbit perquè se li transmetin valors democràtics per al ple exercici futur dels drets polítics.

Els mitjans de comunicació haurien de garantir una presència suficient dels moviments socials en la informació que generen, per tal com aquests moviments són impulsors del canvi social i de l'avanç en drets civils.

3.2. Límits a la concentració de la propietat dels mitjans

S'han d'establir per llei topalls màxims de participació accionarial dels grups econòmics en els mitjans informatius que eviten la concentració de la propietat i amb l'objectiu de garantir-ne la pluralitat en les línies editorials. També cal fixar incompatibilitats entre l'exercici de funcions públiques de govern o representació política i la participació en la propietat o en tasques directives de mitjans de comunicació. La concentració de la propietat promou l'homogeneïtzació de la producció audiovisual i posa en perill així la diversitat cultural dels pobles.

3.3. Autonomia dels mitjans públics. Els mitjans de comunicació de titularitat pública han de tenir garanties d'autonomia respecte del govern de torn i també respecte dels partits polítics. Els òrgans de direcció han de ser autònoms de l'executiu i dels partits polítics amb sistemes d'elecció en què participen la societat civil i els professionals. Han de tenir, per tant, espais de participació professional i també de participació social. A més, resulta fonamental que hi hagi un sistema de finançament autònom i desvinculat de les decisions del govern i dels partits polítics.

3.4. El paper dels mitjans comunitaris. Els mitjans comunitaris són el resultat de l'autoorganització dels moviments socials i del dret de la ciutadania a ser emissors d'informació i a constituir mitjans de comunicació propis. Entenem que, tot i que les lleis audiovisuals espanyola i catalana reconeixen els mitjans comunitaris, els cal una regulació específica que en faciliti la viabilitat i que els garanteixi finançament, així com unes polítiques públiques de suport que els impulsin.

3.5. Llicències audiovisuals

L'adjudicació de llicències en l'àmbit audiovisual s'haurà de fer per organismes reguladors autònoms de l'estat i de les empreses informatives. S'hauran de concedir amb criteris de pluralisme polític i social, no se'n podrà delegar la gestió i no podran ser transferides, llogades o venudes. Alhora, el mateix organisme haurà de vetllar perquè les empreses adjudicatàries compleixin les condicions amb què van guanyar el concurs públic.

S'han d'establir criteris en les adjudicacions de les llicències per garantir que assumeixen uns mínims de producció pròpia i nacional o local, en llengua catalana, així com la compra de drets d'emissió de productes audiovisuals nacionals.

En l'àmbit de l'audiovisual, on es troba limitada la capacitat de crear mitjans de comunicació per qüestions tècniques, les llicències d'emissió que siguin atorgades mantindran un equilibri entre els sectors esmentats o, si més no, un 33% garantit per a l'àmbit dels mitjans comunitaris.

4. Drets de participació i accés als mitjans de comunicació

4.1. La responsabilitat i la precarietat dels i de les periodistes

Els i les periodistes han de ser conscients de la responsabilitat social que tenen quan

exerceixen la professió. Per tal que ho facin des de criteris ètics i de servei públic calen eines de participació i diàleg dels i les periodistes amb la direcció de l'empresa informativa. Aquestes eines podrien ser un estatut professional que reguli aquesta relació o un comitè professional que serveixi de representació dels i les periodistes tant en els mitjans públics com en els privats com en els comunitaris. La veracitat és un requisit clau per als mitjans informatius i cal reclamar-los que el compleixin. La informació no pot ser només una suma de versions, sinó que ha de comptar amb investigació i contrast. El periodisme ha d'estructurar visiblement els continguts perquè s'hi distingeixi fàcilment què és informació, què és opinió i què és publicitat.

La precarietat laboral que castiga el sector també és una de les fonts de pressió i autocensura que hauria de ser afrontada des d'un punt de vista legal per qualsevol iniciativa que pretengui garantir el dret a la informació de qualitat.

4.2. Dret ciutadà i participació social en els mitjans de comunicació

Els vertaders propietaris de la informació no són els periodistes, ni les empreses informatives, ni l'estat: són els ciutadans. La societat necessita informació lliure i accessible per exercir els seus drets polítics en un sistema democràtic. Per això s'han de generar mecanismes de participació social en els mitjans de comunicació –siguin públics, comercials o bé comunitaris – que permetin a la ciutadania exercir un control democràtic sobre els mitjans.

4.3. Dret a l'accés als mitjans de comunicació

Considerem que cal garantir, de forma gratuïta, l'accés de la ciutadania organitzada a formar part dels continguts dels mitjans, siguin de titularitat pública, privada o comunitària. Les fórmules poden ser diverses: programes específics, dossiers, seccions o especials.

4.4 Accés a la informació

Per garantir el flux lliure d'informació en les societats democràtiques cal també garantir l'accés a la informació d'interès públic tant d'institucions com d'entitats o d'empreses a partir d'una regulació específica.

5. La regulació externa dels mitjans i el seu finançament

5.1. Per uns organismes autònoms i participats per la societat civil que vetllin pel dret a la informació i la comunicació

En el cas català existeixen organismes que vetllen pel dret a la informació, com ara el Consell de l'Audiovisual de Catalunya o el Consell de la Informació de Catalunya. Aquests organismes actuen a partir de l'autoritat "moral" que tenen, cosa que creiem insuficient. Considerem que haurien de comptar amb competències i capacitat d'actuació efectiva pel que fa a regulació, ordenament i imposició de sancions en el sector de la comunicació.

Els membres dels seus òrgans directius haurien de tenir un perfil clarament vinculat al món de la comunicació –procedents del món acadèmic, professional o de l'activisme– de reconegut prestigi, l'elecció dels quals hauria de comptar amb la participació de la societat civil i dels professionals.

Uns organismes que, en el cas de l'audiovisual, s'haurien d'encarregar d'adjudicar les llicències d'emissió, de garantir el compliment de les condicions dels concursos d'adjudicació i de garantir que hi hagi un percentatge mínim de continguts de producció pròpia nacional i local.

5.2. El finançament dels mitjans de comunicació i la precarietat laboral

El debat sobre el finançament dels mitjans de comunicació –siguin de titularitat pública, privada o comunitària– hauria d'establir els fonaments perquè aquests assolissin l'autonomia respecte de les pressions polítiques i comercials.

6. Educació i comunicació

6.1. Garantir l'educació en comunicació

Creiem en una ciutadania lliure que ha de tenir capacitat crítica i reflexiva a l'hora d'interpretar la informació que reben i, a través d'aquesta, la realitat. Per això cal garantir l'alfabetització mediàtica i digital de la societat a partir de la inclusió en els currículums de l'educació bàsica general de la competència en comunicació, una reivindicació clau per assolir la garantia del dret a la informació.

6.2. Plans d'estudis universitaris

El dret a la informació i a la comunicació ha d'estar present com a matèria obligatòria dels graus de Ciències de la Comunicació. Les i els estudiants no només han de rebre formació bàsica sobre els aspectes jurídics específics de l'exercici del periodisme, sinó que la matèria ha d'incloure necessàriament l'ensenyament i aprenentatge del dret a la comunicació i del dret a la llibertat d'expressió com a drets humans fonamentals d'abast universal.

Demanem també la inclusió en les titulacions de Grau de matèries relacionades amb l'estudi de la comunicació com a eina de transformació social i de salvaguarda dels valors democràtics.

Per últim, plantegem la necessitat que els posgraus en Comunicació, en concret, així com les polítiques de recerca dels centres d'educació superior, en general, donin resposta a l'existent demanda social de coneixement sobre els drets a la informació i la comunicació.

Per tot això, apostem per l'organització de la societat a través de la Xarxa Ciutadana pel Dret a la Informació i la Comunicació. I reclamem als poders públics que els regulin i que desenvolupin polítiques públiques que els garanteixin.

29 de setembre de 2014